Radzieckie arterie

Początki

Transport ropy naftowej na skalę przemysłowa za pośrednictwem rurociągów zaistniał pół wieku przed rewolucją bolszewicką. Linie przesyłowe z Baku do portów nad Morzem Czarnym były projektowane i budowane przez m. inn. rosyjskich konstruktorów i inżynierów jeszcze w XIX wieku. Nowa władza nie omieszkała korzystać z ich doświadczenia. Stąd też pierwsze radzieckie rurociągi naftowe powstały jeszcze w okresie dwudziestolecia międzywojennego.

Za zupełnie pionierski projekt uznać można tu magistralę Grozny – Tuapse. Licząca sobie 618 km długości łączyła pola naftowe położone w najbliższej okolicy stolicy czeczeńsko-inguskiej autonomii z portem czarnomorskim Tuapsie. Zaprojektowany przez genialnego rosyjskiego konstruktora – architekta Władimira Szuchowa, znanego m. inn. z wież w kształcie hiperboloidy obrotowej – rurociąg oddany został do użytku w 1928 roku. Dane techniczne rurociągu: jedenaście stacji pomp, 10 cali średnicy i przepustowość 1,5 mln ton, czyli niecałe 29 000 baryłek dziennie – nie przyprawiają dziś o zawrót głowy, wtedy budziły jednak respekt. Przy projektowaniu celem zwiększenia przepustowości po raz pierwszy wykorzystano pętlę rurociągu opracowaną przez wspomnianego inzyniera. Gdy w 1938 roku rozpoczęto wydobycie ropy w Krasnodarskim Kraju, główny odcinek rurociągu zaczęto wykorzystywać do przesyłu produktów naftowych, a końcowy do transferu nieprzerobionego surowca z krasnodarskiego okręgu przemysłowego w okolicy Majkopa do Tuapsie. Naftociąg był eksploatowany do 1986 roku, tj. momentu kiedy to oddano do użytku magistralę Tichorieck – Tuapsie.

Czas przestoju

Lata wojny nie sprzyjały inwestycjom w naftową infrastrukturę. Każda tona radzieckiej stali miała już swoje przeznaczenie i bynajmniej nie były nią magistrale służące do przesyłu ropy. Gdy zamilkły echa wystrzałów, też nie od razu przystąpiono do ich budowy. Zgodnie z prawdą nie było się ku czemu śpieszyć. Głównym ośrodkiem wydobycia niezmiennie od czasów wojny pozostawał region Kaukazu. Transport pochodzącego stąd surowca był od dawna zabezpieczony. Stare sprawdzone w czasie wojenny rozwiązania logistyczne zaspakajały wszelkie potrzeby w tej sferze. Te zresztą nie były aż tak wielkie. Według oficjalnych danych oscylowały w połowie stulecia na poziomie 2 mln baryłek dziennie. Wyraźne spowolnienie inwestycji rurociągowych nie oznaczało bynajmniej zupełnego zastoju. Za sztandarowe a zarazem technologicznie niezwykle interesujące przedsięwzięcie tamtych lat uznać należy budowę i oddanie do użytku w 1955 roku pierwszego „gorącego” naftociągu

Oziek-Suat — Grozny. Magistrala o średnicy 325 mm i długości 144 km umożliwiła pierwszy w dziejach Kraju Rad transport ropy po wstępnym podgrzaniu w specjalnych piecach.

Systematyczna budowa

Systematyczna budowa rurowych magistral ruszyła na dobre dopiero w połowie lat sześćdziesiątych ubiegłego stulecia. Była to konsekwencja początków eksploatacji bogatych złóż ropy naftowej w Zachodniej Syberii. Za ich sprawą, niczym za dotknięciem czarodziejskiej różdżki, zmieniły się priorytety inwestycyjne. Rosła konsumpcja ropy w Kraju Rad. W 1960 roku było to już 2,38 mln, w 1965 – 3,6 mln baryłek dziennie. Dodać należało do tego dostawy do satelickich państw Europy Środkowo-Wschodniej, czyli kolejne przeszło milion baryłek dziennie.

Wydobycie, które niemal podwoiło się w pierwszej połowie lat sześćdziesiątych, z trudem zaspakajało popyt. Bogactwo naturalnych zasobów surowca pozwalało zwiększyć je w niezwykle szybkim tempie, nie było jednak, co z nią zrobić, a precyzyjniej, jak sprawić, by znalazła się, tam gdzie faktycznie była potrzebna.

Transport ropy naftowej z miejsc, gdzie dopiero co podjęto się jej wydobycia, do istniejących przemysłowych okręgów był nadzwyczaj trudny. Odległość od złóż ropy do najbliższych kolejowych stacji wynosiła w niektórych przypadkach ponad 700 km. Jedyną magistralą była rzeka Ob i wpływający do niej Irtysz – spławny przez góra 6 miesięcy w roku. Zabezpieczyć wysyłkę szybko rosnącego wydobycia ropy naftowej mogły tylko rurociągi. Konieczność ich budowy nie podlegała dyskusji. Powoli zrozumiano to też na Kremlu. Priorytet, jaki tu uzyskały, błyskawicznie uczynił z inwestycji w infrastrukturę wydobywczo-przesyłową swoisty sztandar propagandowy industrializacji Kraju Rad. Zatrudnieni przy nim stali się z dnia na dzień awangardą klasy robotniczej, to oni częściej niż pracownicy jakiegokolwiek innego sektora zdobywali zaszczytne miana „Bohatera Pracy”, otrzymywali talony na samochody, przydziały wczasów w Soczi. Nieprzypadkowo to właśnie naftociągi staną się prawdziwym i najtrwalszym pomnikiem dopiero co rozpoczynającej się brezniewowskiej epoki, czego pewnie nikt, włącznie z I sekretarzem KC KPZR, nie śmiał nawet podejrzewać..

Przystąpiono wtedy do prowadzenia intensywnych robót w rejonach wydobycia ropy naftowej na obszarach rozciągających się od Uralu po Powołże oraz na Zakaukaziu. Były to potężne inwestycje, koncentrowano się bowiem na stawianiu transkontynentalnych naftociągów. Rezultatem tych wysiłków stały się magistrale naftowe: Tujmazy – Omsk (pierwszy rurociąg o średnicy 530 mm), Tujmazy — Omsk — Nowosybirsk — Irkuck (o średnicy 720 mm i długości – bagatela – 3662 km), Almietjewsk — Gorki, Almietjewsk — Perm, Iszymbaj — Orsk, Gorki — Riazań, Tichorieck — Tuapsie, Riazań — Moskwa itd.

W grudniu 1965 roku zakończono budowę i oddano do eksploatacji pierwszy na Syberii naftociąg Szaim — Tiumeń o średnicy 529 – 720 mm i 410 km długości. W listopadzie 1965 roku rozpoczęto, a w październiku 1967 roku zakończono budowę naftociągu Ust-Bałyk — Omsk o średnicy 1020 mm i długości 964 km. Rurociągu o takim przekroju nie było wówczas nawet w Stanach Zjednoczonych. Jesienią 1967 roku ruszyła budowa naftociągu Niżniewartowsk — Ust-Bałyk. Licząca 252 km magistrala o średnicy 720 mm ukończona została w kwietniu 1969 roku. W następnych latach na bazie zachodniosyberyjskich złoż powstały transkontynentalne magistrale naftowe: Ust-Bałyk — Kurgan — Ufa — Almietjewsk (1973 r.), Aleksandrowskoje — Anżero-Sudżensk — Krasnojarsk — Irkuck (1973 r.), Niżniewartowsk — Kurgan — Kujbyszew (1976 r.), Surgut — Gorki — Połock (1979 r.) itd.

Jednocześnie powstawały tez rurociągi i w innych regionach. W 1961 roku na złożach Uzeń i Żetybaj (Południowy Mangyszłak) po raz pierwszy wytrysła ropa, a już w kwietniu 1966 roku rozpoczęto budowę naftociągu Uzeń — Szewczenko o długosci 141,6 км. Był on następnie przedłużony do Gurjewa (1969 r.), a następnie do Kujbyszewa (1971 r.). Oddanie do ekspolatacji rurociągu Uzeń — Gurjew — Kujbyszew o średnicy 1020 mm i długości 1750 km pozwoliła rozwiązać problem transferu gęstej i łatwo zastygającej ropy mangyszłackiej. Zdecydowano się tu na technologie przepompowni z wstępnym podgrzaniem w specjalnych piecach. Naftociąg Uzeń — Gurjew — Kujbyszew stał się jednym z najważniejszych „gorącym” rurociągiem w świecie.

Przedłużono też magistrale Almietjewsk — Gorki i Tujmazy — Omsk — Nowosybirsk na odcinkach odpowiednio Gorki — Jarosław — Kiriszi i Nowosybirsk — Krasnojarsk — Irkuck.

Z wolna nanoszona na mapę ZSRR sieć linii oznaczających naftowe rurociągi gęstniała. W 1960 roku znalazła się na niej pierwsza nić, która z czasem miała przekroczyć granicę Kraju Rad. Była nią wybudowana przez firmę Lengazspecstroj magistrala łącząca złoża naftowe w Tatarstanie i obwodzie Kujbyszewskim z państwami RWPG: Węgrami, Czechosłowacją, Poska i NRD. Punktem wyjscia inwestycji stała się Samara. Po czterech latach, w połowie 1964 roku oddano do eksploatacji główne obiekty systemu „Przyjaźń 1”, a 15 października odbyła się oficjalna ceremonia przekazania magistrali do użytku. Naftociąg liczący ponad pięć i pół tysiąca kilometrów stał się największym tego typu obiektem na świecie. Wkrótce jednak i on stał się niewystarczający. Zawrotne tempo industrializacji państw bloku wschodniego przyczyniło się do szybkiego wzrostu konsumpcji surowca, a tym samym i popytu. Konieczność zwiększenia dostaw radzieckiej ropy doprowadziła do podjęcia wiosną 1969 roku decyzji o położeniu rurociągu „Przyjaźń 2”. Zakończenie prac nad nim w 1974 roku pozwoliło na podwojenie przesyłu. Obecnie system rurociągów „Przyjaźń” liczy sobie niemal 9 tysięcy kilometrów i transportuje 66,5 ml ton ropy rocznie.

Zwiększenie eksportu przy jednocześnie rosnącej w równie szybkim tempie, co w pozostałych państwach RWPG wymusiły budowę nowych magistral w samym ZSRR W latach

1971 – 1975 połozono rurociągi Usa — Uchta — Jarosław — Moskwa, Kujbyszew — Tichorieckaja — Noworosyjsk itd. Między 1976 – 1980 rokiem powstały rurociągi Kujbyszew — Lisiczansk — Odessa, Chołmogory — Surgut, Omsk — Pawłodar, Kałamkas — Szewczenko, Samgori — Batumi, natomiast od 1981 do 1985 roku — rurociągi Chołmogory — Perm — Almietjewsk — Klin, Wozej — Usa — Uchta, Kenkijak — Orsk, Pawłodar — Szymkent — Szardara — Fergana, Prorwa — Gurjew, Krasnoleninskij — Szaim, Tiumeń — Jurgamysz, Grozny — Baku.

Po rozpadzie ZSRR w 1991 roku infrastruktura przesyłowa rozparcelowana została, zgodnie z przebiegiem granic, między nowo powstałe państwa. Przytłaczająca większość znalazła się oczywiście w Federacji Rosyjskiej i to właśnie ta część legła u podstaw budowy imperium OAO AK Transnieft. Powstała w 1993 roku kompania z kapitałem założycielskim przekraczającym zaledwie 7 milionów rubli tj około siedmiuset tysięcy złotych (sic !) to w istocie potężny holding obejmujący kilkanaście przedsiębiorstw rurociągowego transportu ropy, posiadająca własne magazyny naftowe etc. . Nie tylko eksploatuje wszystkie magistrale na terenie Federacji Rosyjskiej, ale też wytycza trasy transferu i decyduje o taryfach przesyłowych i wielkościach dostaw. Imperium którego przeszło 70 % infrastruktury ma jeszcze radziecki rodowód o czym choćby przez wzgląd na naszą wysłużoną „Przyjaźń” warto pamiętać.